

I N V E N T A R I S

van het

A R C H I E F

van de

G E M E E N T E H E I L L E

1795-1880

Allie Barth

Martin Zuidhof

Goes, december 2005

Inhoud:

Inleiding blz. 4 - 7

Inventaris

Archief van het gemeentebestuur, 1795-1880

Stukken van algemene aard

I. Correspondentie 8

1. Dorpsbestuur blz. 8

2. Burgemeester en assessoren, later burgemeester en wethouders blz. 9

3. Burgemeester blz. 10

II. Publicaties blz. 12

III. Verslagen blz. 12

IV. Archief blz. 12

Stukken over bijzondere onderwerpen

I. Organisatie van de gemeente blz. 12

II. Eigendommen blz. 12

III. Financiën blz. 12

1. Begrotingen van inkomsten en uitgaven blz. 12

2. Boekhouding blz. 13

3. Rekeningen van inkomsten en uitgaven, met bijlagen blz. 13

IV. Belastingen blz. 15

V. Bevolkingsadministratie blz. 15

VI. Verkeer en vervoer blz. 16

VII. Maatschappelijke zorg blz. 16

VIII. Onderwijs blz. 16

Gedeponeerde archieven: 16

Kadastrale registratie blz. 17

Inleiding

Grepen uit de geschiedenis

Van der Aa begint in zijn Aardrijkskundig Woordenboek met een summier beschrijving van de gemeente Heille, namelijk: gem. in Staats-Vlaanderen, in het Vrije van Sluis, prov. Zeeland, arr. Middelburg, kant. en distr. Sluis [.....] palende N. aan de stad Sluis en het nog onbedijkte Coxijische Gat, O. aan de gem. Aardenburg, Z. aan de gem. Eede, W. aan de Belgische gemeente Middelburg in Vlaanderen en Lapschuere, voorts aan St. Anna ter Muiden, van welke drie laatste, zij door het Lapschuursche Gat gescheiden is.

Maar zoals voor geheel West-Zeeuws-Vlaanderen geldt, is de geschiedenis van Heille doordrenkt van strijd tegen het water en oorlogen, tot in de twintigste eeuw toe, toen het dorp allang geen afzonderlijke gemeente meer was.

De oorsprong ligt een in ver verleden. De heren van Heille hebben meegewerkt aan de ontginning van het gebied ten westen van Aardenburg. Het is onduidelijk of zij toen al hun naam aan het nieuwe dorp hebben kunnen geven. Er wordt, volgens Gottschalk, in 1188 en 1189 al een Giselbert de Heila genoemd en in 1219 ene Dirkin van Heile. Ze woonden ten oosten of ten zuidoosten van Aardenburg, waar diverse leden van dit geslacht poorter werden in de dertiende eeuw.

De voortschrijdende ontginning ten westen van Aardenburg stelde hen in staat om een hof te vestigen, waaruit later het dorp Heille ontstond. Wellicht tekende Alard van Heile hiervoor. Hij belastte zich namelijk met de ontginning van grond in Zoetendale, dat al bekend was in 1215, toen gravin Johanna het schonk aan de Augustijner monniken van Arrouaise in Pas de Calais.

Ten westen van Aardenburg was toen ook het St. Janshospitaal actief waar het de verwerving van gronden betrof. Het kocht een aantal kleinere percelen in de omgeving van Heille, dat in 1279 voor het eerst als zodanig werd genoemd. Van een stichting of filiatie is overigens niets bekend.

De hiervoor gememoreerde zaken hebben betrekking op het oude Heille, dat ook Zanddijk heette. Naast dit oude dorp ontstond ongeveer twee kilometer noordwestelijk Nieuw Heille, dat vaak Ronduit werd genoemd.

De geschiedenis van Heille was en is uiterst fragmentarisch bekend. Slechts enkele bijzonderheden zijn ons overgeleverd. We noemen hieronder enkele zaken.

Al in 1300 was er een leen bekend van honderdvijftig gemeten, dat later het Hof ten Polre werd genoemd. En ten noorden van de kerk van Heille hield Guy de Baenst in 1442 een leen, waar de weg naar Sluis doorheen liep. Hij had het recht om van elke kar met vis een tol van vier haringen of andere vis te eisen, met uitzondering van zalm, steur en heilbot.

In 1436 ontbrandde er oorlog in Vlaanderen tussen Engeland en Frankrijk. Legers van beide partijen maakten zich schuldig aan oorlogshandelingen in het noord-Vlaamse kustgebied. Heille en Hannekenswerve werden door inwoners van Sluis afgebrand.

Door Pieter Bladelin werd een kasteel gesticht, waar omheen zich Middelburg in Vlaanderen vormde. Dat dorp lag in de parochie Heille. Bladelin bouwde te Middelburg een collegiale kerk, waaraan zes kanunniken verbonden waren en hij verzocht aan de bisschop te Doornik het recht om in zijn kerk te mogen dopen, begraven en de andere sacramenten toe te dienen.

De bisschop stond dat toe, mits de dienst vanuit de parochiekerk van Heille vervuld zou worden. Al snel trok de kerk van Middelburg veel meer bezoekers dan die van Heille. In 1460 werden alle parochierechten van Heille overgebracht naar Middelburg en leed de kerk van Heille nadien een kwijnend bestaan. In 1572 hielden de Geuzen vanuit Vlissingen huis in Heille en verwoestten er de kerk. Wat funderingen en het oude kerkhof leggen hiervan nog getuigenis af.

Tijdens de Tachtigjarige opstand traden er sterke veranderingen op in het landschap rond Heille. In 1583 werden de dijken bij Sluis doorgestoken, waardoor het Lapschuurse Gat doordrong tot Heille. De Zanddijk bij Heille brak in 1591 door, zodat het zeewater ook het Vlaamse Middelburg bereikte. De weg tussen Aardenburg en Heille werd toen ook verwoest. Ten oosten van Sint Kruis ging de dijk bij het Hollandergat verloren, waardoor het zeewater tot aan Sint Laureins kwam te staan. In 1596 legde men bij Heille nooddijkjes aan. Tot 1603 werden ze onderhouden, maar herhaaldelijk braken ze door. Toen Maurits in 1604 Sluis veroverde, ruimde men ze op.

Voor het overige is van de geschiedenis van Heille niet veel te boek gesteld en moet men het doen wat het landschap vertelt. Oud en Nieuw Heille waren van elkaar gescheiden door de Stierskreek, waarover ten zuiden van de Kruisschans een vaste verbinding was gemaakt. De Kruisschans is nog aanwezig in de vorm van een herenhuis, met hof. Ten noordwesten van deze schans zijn nog de overblijfselen te herkennen van de Krabbeschans.

Op het grondgebied van de voormalige gemeente lagen delen van de Bewester-Eede-Benoordenpolder, de Bewester-Eede-Bezuidenpolder, het Nederlands gedeelte van de Papenpolders en van de Lapschuurse Gatpolder. In 1840 waren er 83 huizen, waarin 97 gezinnen huisden. De bevolking bestond toen uit ongeveer 600 inwoners. Het aantal schommelt tegenwoordig rond de negentig personen.

Het wapen van de gemeente werd op 8 december 1819 voor de gemeenteraad bevestigd. Het wapen van het Vrije van Sluis werd daartoe verrijkt met een golvende dwarsbalk, waardoor zilver op zilver voorkomt in het wapen, wat uit oogpunt van heraldiek uniek is. Van der Aa maakte er in 1840 nog melding van, dat de R.K.-ingezetenen hun kerkelijke verplichtingen in Middelburg nakwamen. De rond tachtig Hervormden bezochten de

kerkdiensten in Aardenburg en Sluis. Een school was er niet. Vlak voordat de gemeente zou worden opgeheven, maakte men plannen voor een dorpschool. De bevolking leefde in hoofdzaak van de landbouw. En zo is het gebleven tot op de dag van vandaag.

Tijdens de bevrijding van de Duitse overheersing is het oorlogsgeweld aan Heille in 1944 niet voorbijgegaan. De Ramp in 1953 heeft net als in overig West-Zeeuws-Vlaanderen geen sporen nagelaten. Regionaal genoot Heille na 1970 enige bekendheid toen er een landbouwmuseum was gevestigd. Thans bevindt dat museum zich in Sint Anna ter Muiden.

Het gemeentebestuur

Van het gemeentebestuur is vrijwel niets bekend uit de directe bronnen. We kunnen vanzelfsprekend aannemen, dat de inrichting van het dorpsbestuur dezelfde was als in de omliggende plaatsen, met in oude tijden een schepencollege, in de Franse tijd een maire en een municipale raad en sinds 1814 een gemeenteraad en schout en assessoren. In 1824 veranderde de schout in burgemeester en sinds 1851, toen de gemeentewet in werking trad, was er sprake van de gemeenteraad als hoofd van de gemeente, burgemeester en wethouders en de burgemeester.

De gemeenteraad bestond uit zeven leden, die uit hun midden twee leden verkozen tot wethouder. Zij vormden met de burgemeester het college van burgemeester en wethouders.

De raad had verordenende bevoegdheid, stelde begroting en rekening vast en hield zich in de aanvang bezig met belastingen. Burgemeester en wethouders bereidden de besluiten van de raad voor en voerden deze uit. Daarnaast verleenden ze medewerking aan besluiten van hogere bestuursorganen. De burgemeester tekende voor de representatieve taken en was hoofd van politie en brandweer. Tot aan de opheffing van de gemeente in 1880 zou er geen wijziging optreden in deze taakverdeling.

De herindeling van gemeenten in West-Zeeuws-Vlaanderen in 1880 had alles te maken met het geringe aantal inwoners van Heille en Sint Anna ter Muiden, die toen bij Sluis werden gevoegd.

Geschiedenis van het archief en verantwoording van de inventarisatie

Veel weten we niet over de omvang van het archief der gemeente. Uit 1835 is een inventaris bewaard gebleven, die slechts melding maakte van stukken vanaf 1794. De indeling van die inventaris maakt melding van de hoofdstukken: burgerlijke stand, andere stukken en kadaster.

Onder deze omschrijvingen komt echter een allegaartje aan archivalia voor. Een pak gemeenterekeningen heeft bijvoorbeeld een plaats gevonden onder het kopje: kadaster. De opgemaakte lijst maakt geen gewag van de aanwezigheid van notulen van de gemeenteraad en van burgemeester en assessoren.

Waar het archief bewaard werd voor de herindeling is evenmin bekend. Van der Aa maakt melding van een gemeentekamer in één van de plaatselijke herbergen. Na 1880 zal het archief zijn overgebracht naar het stadhuis in Sluis, waar het tijdens de bevrijding van de stad in 1944 wellicht hetzelfde lot heeft ondergaan als dat van Sluis zelf, namelijk deels verbrand door oorlogsgeweld. Het hierna in de inventaris beschreven archief is derhalve deerlijk gehavend.

Notulen van de bestuursorganen ontbreken, net als akten van de burgerlijke stand en de meeste bevolkingsregisters. Waar archivalia van voor 1794 zijn gebleven, vermeldt de historie niet. De indeling in hoofdstukken van de inventaris is de voor gemeenten gebruikelijke en voor de rubriek 'Bijzonder' ontleent aan de basis-archieffcode van de VNG.

Bronnen:

Van der Aa, Aardrijkskundige Woordenboek, letter H., z.p.z.j.

Encyclopedie voor Zeeland, deel 2, blz. 32,33, Middelburg, z..j.

M.K.E. Gottschalk, Historische Geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen, deel 1 en deel 2, z.p.,z.j.

Archief van het gemeentebestuur, 1795-1880

Stukken van algemene aard

Correspondentie

1. Dorpsbestuur

1-33. Ingekomen stukken, 1785,1796,1800-1823.
23 omslagen en 10 pakken.

1. 1795.
2. 1796.
3. 1800.
4. 1801.
5. 1802.
6. 1803.
7. 1804.
8. 1805.
9. 1806.
10. 1807.
11. 1808.
12. 1809.
13. 1810.
14. 1811.
15. 1812.
16. 1813, jan. - sept.
17. 1814.
18. 1815, jan. - juni.
19. 1815, juli - dec. (1 pak)
20. 1816. (1 pak)
21. 1817. (1 pak)
22. 1818. (1 pak)
23. 1819.
24. 1820.
25. 1821. (1 pak)
26. 1822. (1 pak)
27. 1823.
28. 1824.
29. 1825.
30. 1826, jan. - apr. (1 pak)
31. 1826, mei - dec. (1 pak)
32. 1827. (1 pak)
33. 1828. (1 pak)

- 34-36. Brievenboeken, minuten en afschriften van uitgegane stukken, juli 1800 - dec. 1828.
3 delen.
34. juli 1800 - mei 1818.
35. juni 1818 - sept. 1827.
36. sept. 1827 - dec. 1828.
37. Chronologisch register op de ingekomen stukken, 1819-1828.
1 deel.

2. Burgemeester en assessoren, later burgemeester en wethouders

- 38-95. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken, 1829-1880.
58 pakken.
38. 1829, jan. - juni.
39. 1829, juli - dec..
40. 1830, jan. - juni..
41. 1830, juli - dec..
42. 1831, jan. - juni.
43. 1831, juli - dec..
44. 1832, jan. - juni.
45. 1832, juli - dec..
46. 1833, jan. - juni.
47. 1833, juli - dec..
48. 1834, jan. - juni.
49. 1834, juli - dec..
50. 1835.
51. 1836.
52. 1837.
53. 1838.
54. 1839.
55. 1840.
56. 1841.
57. 1842.
58. 1843.
59. 1844.
60. 1845.
61. 1846.
62. 1847.
63. 1848.
64. 1849.
65. 1850.
66. 1851.

- 67. 1852.
- 68. 1853.
- 69. 1854.
- 70. 1855.
- 71. 1856.
- 72. 1857.
- 73. 1858.
- 74. 1859.
- 75. 1860.
- 76. 1861.
- 77. 1862.
- 78. 1863.
- 79. 1864.
- 80. 1865.
- 81. 1866.
- 82. 1867.
- 83. 1868.
- 84. 1869.
- 85. 1870.
- 86. 1871.
- 87. 1872.
- 88. 1873.
- 89. 1874.
- 90. 1875.
- 91. 1876.
- 92. 1877.
- 93. 1878.
- 94. 1879.
- 95. 1880, jan. - juli.

96-98. Alfabetische registers op de ingekomen stukken , 1829-1863.
3 delen.

- 96. 1829-1839.
- 97. 1840-1845.
- 98. 1846-1863.

99-102. Chronologische registers op de ingekomen stukken, 1829-1880.
4 delen.

- 99. 1829 - aug. 1835.
- 100. 1835 aug. - 1848 apr..
- 101. 1848 mei - 1869.
- 102. 1870 - 1880 juli.

3. Burgemeester

103-150. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken, 1829-1839, 1843-1879.
48 omslagen.

103. 1829.
104. 1830.
105. 1831.
106. 1832.
107. 1833.
108. 1834.
109. 1835.
110. 1836.
111. 1837.
112. 1838.
113. 1839.
114. 1843.
115. 1844.
116. 1845.
117. 1846.
118. 1847.
119. 1848.
120. 1849.
121. 1850.
122. 1851.
123. 1852.
124. 1853.
125. 1854.
126. 1855.
127. 1856.
128. 1857.
129. 1858.
130. 1859.
131. 1860.
132. 1861.
133. 1862.
134. 1863.
135. 1864.
136. 1865.
137. 1866.
138. 1867.
139. 1868.
140. 1869.
141. 1870.
142. 1871.
143. 1872.

- 144. 1873.
- 145. 1874.
- 146. 1875.
- 147. 1876.
- 148. 1877.
- 149. 1878.
- 150. 1879.

151. Chronologisch register op de ingekomen stukken, 1829 - sept. 1872.
1 deel.

II. PUBLICATIES

152. Register van publicaties en bekendmakingen van de maire, later de schout, en van burgemeester en wethouders, 1799-1828.
1 deel. N.B.: Band beschadigd.

III. VERSLAGEN

- 153, 154. Verslagen van de toestand van de gemeente, 1851-1879.
2 pakken.
- 153. 1851-1860.
 - 154. 1861-1879.

IV. ARCHIEF

155. Lijst van archiefbescheiden, bijgehouden tot 1856. 1835.
1 stuk.

STUKKEN OVER BIJZONDERE ONDERWERPEN

I. ORGANISATIE VAN DE GEMEENTE

156. Reglement van orde voor de vergaderingen van het college van burgemeester en wethouder,. 1854.
1 stuk.

157. Stukken over de samenvoeging van de gemeenten Sluis, St. Anna ter Muiden en Heille, 1878, 1879.
1 omslag.

II. EIGENDOMMEN

158. Onderhandse akte van aankoop, met akte van opmeting en akte van volmacht, van een huis met erf en tuin aan de Middelburgsche straat, kadastraal bekend sectie C 234-237, van Charles Francies Lievens, ten behoeve van de stichting van een openbare lagere school, 1875, 1876.
3 stukken.

III. FINANCIËN

1. Begrotingen van inkomsten en uitgaven

- 159, 160. Begrotingen van inkomsten en uitgaven, 1808-1879.
2 pakken.

159. 1808-1852.

160. 1853-1879.

2. Boekhouding.

161. Besluiten van de maire tot het afgeven van bevelschriften tot betaling, 1803-1818.
1 katern.

- 162, 163. Registers van afgegeven bevelschriften tot betaling, 1808-1880.
2 pakken.

162. 1808-1818. Met hiaten.

163. 1819-1880. Met hiaten.

164. Journalen van inkomsten en uitgaven, 1819-1880.
1 pak.

- 165-167. Grootboeken van inkomsten en uitgaven, 1819-1880.
3 pakken.

165. 1819-1823.

166. 1824-1832.

167. 1833-1880.

3. Rekeningen van inkomsten en uitgaven, met bijlagen

168-170. Rekeningen van inkomsten en uitgaven, 1808-1879.
3 pakken.

168. 1808-1830.

169. 1831-1852.

170. 1852-1879.

171-236. Bijlagen bij de rekeningen van inkomsten en uitgaven,
1808-1813, 1816-1820, 1822-1834, 1836-1844, 1846-1848, 1850-1879.
66 omslagen.

171. 1808.

172. 1809.

173. 1810.

174. 1811.

175. 1812.

176. 1813.

177. 1816.

178. 1817.

179. 1818.

180. 1819.

181. 1820.

182. 1822.

183. 1823.

184. 1824.

185. 1825.

186. 1826.

187. 1827.

188. 1828.

189. 1829.

190. 1830.

191. 1831.

192. 1832.

193. 1833.

194. 1834.

195. 1836.

196. 1837.

197. 1838.

198. 1839.

199. 1840.

200. 1841.

201. 1842.

- 202. 1843.
- 203. 1844.
- 204. 1846.
- 205. 1847.
- 206. 1848.
- 207. 1850.
- 208. 1851.
- 209. 1852.
- 210. 1853.
- 211. 1854.
- 212. 1855.
- 213. 1856.
- 214. 1857.
- 215. 1858.
- 216. 1859.
- 217. 1860.
- 218. 1861.
- 219. 1862.
- 220. 1863.
- 221. 1864.
- 222. 1865.
- 223. 1866.
- 224. 1867.
- 225. 1868.
- 226. 1869.
- 227. 1870.
- 228. 1871.
- 229. 1872.
- 230. 1873.
- 231. 1874.
- 232. 1875.
- 233. 1876.
- 234. 1877.
- 235. 1878.
- 236. 1879.

IV. BELASTINGEN

- 237. Kohieren en leggers van inkomsten uit de grondbelasting, de personele belasting en de belasting op vensters en deuren, 1796-1816.
1 pak.

238. Registers van afgegeven patenten, 1800-1816.
1 omslag.
239. Repertoria van akten verleden voor de maire., 1804-1814.
2 katernen.
240. Alfabetische staat van eigenaren van bebouwde onroerende eigendommen met opgave van het aantal deuren en vensters, 1811.
1 katern.
241. Staten van de aantallen dienstboden, paarden, runderen en schapen en de verschuldigde belasting daarop, 1814, 1815.
2 katernen.
242. Afschriften van de kohieren van de belasting op de dienstboden, de paarden en het plaisier- en passagegeld, 1814.
2 katernen.
243. Staten en leggers van de ongebouwde en gebouwde eigendommen met opgave van het aantal deuren en vensters, 1814-1832.
1 omslag.
244. Kohieren van de ontvangsten van de hoofdelijke omslag, 1818-1879. Met hiaten.
1 pak.
245. Kohieren en journalen van ontvangsten van de belasting op de admodiatie van het gemaal, 1825-1854.
1 pak.
246. Lijsten van schattingen en tellingen van het aantal deuren, vensters, haardsteden en de waarde van het meubilair in gebouwde eigendommen in de gemeente, 1834, 1835.
1 omslag.

V. BEVOLKING EN BURGERLIJKE STAND

- 247-249. Bevolkingsregisters, 1820, 1821, 1834, 1840-1849.
1 katern, 1 fragmentdeel en 1 deel.
247. 1820, 1821. (1 katern)
248. 1834. (1 fragmentdeel) N.B.: Betreft wijk B, huisnummers 1 tot en met 5.
249. 1840-1849. (1 deel)

250-252. Registers van gehouden volkstellingen, 1829, 1839, 1850.
3 katernen.

250. 1829.

251. 1839.

252. 1850.

VI. VERKEER EN VERVOER

253. Legger van de wegen en voetpaden in de gemeente, 1838.
1 katern.

VII. MAATSCHAPPELIJKE ZORG

254. Brievenboek van uitgegane stukken van het Bureau van Weldadigheid van Heille, 1802.
1 fragmentdeel.

VIII. ONDERWIJS

255. Bestek met begroting van inkomsten en uitgaven voor het bouwen van een schoollokaal met onderwijzerswoning en bergruimte, 1862.
2 stukken.

256. Bestek met proces-verbaal van aanbesteding voor het bouwen van een school voor openbaar lager onderwijs, 1875.
2 katernen.

257. Bestek met proces-verbaal van aanbesteding voor het bouwen van een onderwijzerswoning, 1876.
2 katernen.

GEDEPONEERDE ARCHIEVEN

KADASTRALE REGISTRATIE

N.B.: In de kadastrale registers van de gemeente Heille werd onderscheid gemaakt in de volgende secties:

sectie A: de Havendijk.

sectie B: Bewester Eede benoorden de St. Pietersdijk.

sectie C: de Stiershoek.

sectie D: Bewester Eede bezuiden de Zanddijk.

sectie E: de Waterhoek.

Na de gemeentelijke herindeling van 1880, waarbij Heille en Sint Anna ter Muiden bij de gemeente Sluis werd gevoegd, werden dit secties B tot en met F van de gemeente Sluis.

258. Oorspronkelijk aanwijzende tafel, 1832.
1 deel.
259. Suppletoire aanwijzende tafel, 1837-1863.
1 deel.
260. Register 71, nummerindex op de perceelsgewijze kadastrale leggers, 1837-1884.
1 deel.
- 261-263. Perceelsgewijze leggers, 1837-1879(1884).
3 delen.
N.B.: Alle delen bevatten een alfabetische naamlijst van eigenaren.
261. artikelen 1 - 149.
262. artikelen 149 a - 369.
263. artikelen 370 - 551.